

Та дякуючи пантофлямъ, що менѣ давъ дверникъ, я не оббивъ собѣ нѣгъ.

Въ кѣнци утомлений достерѣгъ я по лѣвѣй руцѣ дверѣ... нѣ, скорше вхѣдъ, величезный, розтвертый, тѣлько упасти до величезной печи. О, дѣточки мои, що за страшный тамъ видъ! Тамъ не пытали ся о мѣе имя, тамъ навѣтъ списѣвъ нема... Дверѣ стоятъ на розтвѣрѣ, а народу валить у нихъ юрѣбою, видимо-невидимо, якъ н. пр. вы валите въ недѣлю до корчмы.

Пѣтъ лявъ ся зъ мене великими каплями. Я трясъ ся неначе въ лихорадцѣ, а волосе на головѣ ставало дубомъ. Въ нечистѣмъ вѣдусѣ ажъ воняло жаренымъ мясомъ, отъ такъ, якъ чули може неравъ, коли коваль Прокѣпъ пѣдковуе копыто якому старенькому коневи... Я задыхавъ ся въ тѣй душнѣй атмосферѣ; чувъ я страшный шумъ, стоны, войки та проклятства.

— Ну, щѣжь ты, нѣ то входишь нѣ то що? — сказавъ рогатый чортъ, та замахнувъ ся до мене вилами.

— Нѣ, я не пѣйду! я приятель божій...

— Ты приятель божій!... Щѣжь тутка ледащій хочешъ?

— Я прійшовъ... охъ, тѣлько такъ остро не говорѣтъ до мене, я и такъ ледви держу ся на ногахъ... Я прійшовъ зъ далека... прійшовъ смиренно довѣдатися у васъ: не дѣставъ ся туды часомъ ктобудъ зъ Ростонцѣвъ?...

— Не удавай, братчику! Нѣбы-то ты не знаешь, що твѣй цѣлый Ростонъ тутка. Ходи лишень, та подивись, якъ мы хорошенько заходимось коло твоихъ славныхъ Ростонцѣвъ...

Я пѣдступивъ — дивлюсь, а передо мною худый Никола Майкутъ... Вы знали его всѣ, братя, вы знаете, якъ ѣнъ запивавъ ся та бивъ свою бѣдну Марту.

Я видѣвъ Катерину, отсю малу розпустницю, що служила у Гершка Германа... Вы чей пригадуете собѣ ѣѣ?

Я видѣвъ нашого радного Максима Гонту, що при выборахъ за грѣшь Юды продававъ васъ и нарѣдъ чужимъ богамъ.

Я видѣвъ Варвару, що то крала въ поли нежате колосе, або выкрадала снопы зъ чужихъ стѣгѣвъ.

Я видѣвъ Матвѣя Дорожного, що то криво присягъ въ справѣ Ковубача; видѣвъ Ивана Черепуху, що не знявъ шапки, акъ я ишовъ зъ св. дарами до хорого; я видѣвъ Михайла Куцого зъ его Маланкою, видѣвъ Кривоносюка що не шановавъ рѣднои своѣи матери, видѣвъ Загѣрного, Лабаша...

Змѣшані, на пѣвъ омлѣлі зъ переляку слухачѣ войкали. ѣо майже видѣли черезъ отворені дверѣ пекла своихъ отцѣвъ, матерей, зятѣвъ, бабусь, сестеръ — видѣли и свою судьбу посмертну...

Вы самі признасте, що дальше такъ бути не може — говоривъ от. Мартинъ. — Я ѣдповѣдаю за ваші душѣ и за дя того мушу васъ ратовати ѣдъ пропасти, що до неѣ летите стрѣмголовъ. Не пѣзнѣйше, а завтра заравъ, я беру ся за дѣло. Щѣбы все пѣйшло добре, треба заховати порядокъ, дятого будемо поступати ось-якъ:

Завтра, въ понедѣлокъ, я буду спѣвѣдати старцѣвъ и бабѣ. Зъ ними я справлюсь борвенько.

Въ вѣвторокъ — дѣтей. Зъ ними такожъ скоро упоруюсь.

Въ середу и четверъ нежонатыхъ мужчинъ и дѣвчата. Тото може потягне ся.

Въ пятницю высповѣдаю жѣнокъ. Се такожъ потягне ся.

Въ субботу — мельника!... Дяя него може и за мало буде одного дня.

Бѣли скѣнчимо до недѣлѣ, то буде дяя васъ дуже хорошо.

Такъ видите, дѣти, коли достигло зѣбже, потреба конечно его выжати; коли вино готове, треба его пити. Такъ и зъ вашими брудями: треба ихъ вымыть, хорошо переполокати...

Якъ сказавъ от. Мартинъ, такъ зробивъ; бруды перемыто.

ѣдъ тоѣ недѣлѣ село Ростонъ якъбы обмѣнило ся. Завелись порядки, наставъ дѣробытъ, село славилось и примѣромъ було на всю околицю.

Щасливый та супѣкѣйный от. Мартинъ мавъ одной ночи сонъ. ѣму снило ся, що середѣ горѣющихъ лампадъ та благовонного кадила, упѣвный ангельскими мильми голосами, що сиѣвали „Тѣбе Бога хвалимъ“, знимавъ ся ѣнъ зъ цѣлымъ своимъ стадомъ по молочнѣй дорѣвъ небесъ до жилища бѣжого...

ЧИ ВЫ ЩЕ ХОЧЬ ТРОХА СЛАВЯНЕ ?

За вашу и нашу сосѣбную долю
Ляли мы кровь вражу на рѣдныхъ степѣхъ;
За спѣбную справу нашъ людъ йшовъ въ неволю
И гинувъ въ оковахъ, у черныхъ тюрьмахъ,
Въ турецкѣй неволи поганѣй...

„За вашу и нашу“ козацкіѣ дѣти
Шаблюками грали средѣ крымскихъ степѣвъ;
„За вашу и нашу“ запороскіѣ дѣти
Шукали въ Стамбулѣ своихъ ворогѣвъ,
Бо булите братя-Славяне.

СКОНФИСКОВАНО.

СКОНФИСКОВАНО.

Днесъ наша и ваша зновъ спѣбная доля,
Судьба намъ однакѣй назначила путь,
Однако намъ сонце, однакая доля,
Но сердца взаимно собѣ лишь кленуть
Злосердемъ и гнѣвомъ поганымъ.

СКОНФИСКОВАНО.

В. И. Маслякъ.

ЛѢВѢВСКІЙ ВѢДАНЯ ПАНТ. А. КУЛѢША.

(Конецъ до числа 17.)

(Шекспирові твори з мѣви британскѣй мѣвою украинскѣю поперекладав П. А. Кулѣш. Томъ первый: Огелло, Троїл та Крессидя, Комедия помилѣк.)

Сама мысль, перевѣдти всѣ твори Шекспира, не кѣнче щаслива. Лучше посвятити трудъ, часть и гроши на перекладъ ишого великого писателя, якъ перекладати не одно, що зъ великими творами безсмертного Британця не мае нѣчо спѣбного, хѣба лишь имя автора. Чей не воѣ дѣти одного ѣтця оутъ собѣ рѣвнѣй, не воѣ оутъ гѣднѣй одного имени. Такъ и слава Шекспира лежить не во воѣхъ его творахъ,

*

а въ лучшихъ, якъ въ Макбетѣ, Лирѣ, Гамлетѣ, Отеллѣ, Ромео и Юліи и т. д. А еще тымъ менше повиненъ бувъ п. Кулѣшь забирати ся до перекладу всѣхъ творѣвъ Шекспира, знаючи свою слаббсть: зачинати и не кончити. Всежь таки мы простили бы ему, колибъ только перекладъ бувъ вѣрный и добрый. Того однакъ сказати не можемо, а що дальшій томы ледви чи коли являть ся, то остане ся зъ его перекладу одинъ лишь Отелло яко матеріяль для будущего перекладчика; „Троїл и Крессида“, та по части и „Комедія помылокъ“, лишать ся надовго лишь мертвыми овочами гордого перецѣнюваня своихъ силъ.

Всежь таки мы зъ повинности рецензента прочитали уважно майже цѣлый першій томъ и порѣвнували перекладъ зъ англійскимъ оригиналомъ, именно тамъ, де мысли великого Англичанина видѣли ся намъ або неясно, або зовсѣмъ незрозумѣло ѳдданіи. Що се лучало ся досыть часто, повѣритъ кождый, кто знае напушистый стиль и неприродну беоѳду новѣйшой еры Кулѣша. Якъ звѣстно, любуе ся Кулѣшь ѳдъ якогось часу въ невысказанныхъ „чудасіяхъ“. Злюбить собѣ яке слово, або який зворотъ бесѣды, и давай пхати его де треба и не треба. Такъ примѣромъ не зле впрочѣмъ слово „вельми“ прогнало въ его письмахъ споконвѣчне „дуже“ зъ нашего языка — на цѣлыхъ аркушахъ печатныхъ слова „дуже“ у него не подыблешъ. Такъ само воюе п. Кулѣшь вѣчно словами „фортуна“ (доля), „ясувати“, „ехидный“ и незносными коваными именниками на не (хочбы були навѣтъ въ живѳмъ языцѣ иншій законченя) якъ н. пр. „свидкуванне“, „сомнѣванне“ и т. д. Авторъ виробивъ собѣ якийсь власный чудный языкъ и стиль, и выражае найзвыклѣйшій, щоденный рѣчи оправдѣ дивовижно, неприродно. При такихъ даныхъ не дивно, що для порозумѣня автора мы частѣйше, нѣжь намъ се було приємно, мусѣли заглядати до оригиналу. Доперва при помочи англійского тексту зрозумѣли мы не одно, що Кулѣшь хотѣвъ выразити по руски.

Въ премногихъ мѣсцяхъ переводить авторъ невѣрно або неясно, такъ прикладомъ на ст. 70 пише Кулѣшь: „так оберну я добродѣтель влепу“ (пѳсля оригиналу повинно бути: „чеснота згубить еѣ“); на ст. 70: „а розум слушае гайного часу“ (пѳсля англійского тексту: „а дотепъ (розумъ) полягае на выборѣ часу“¹⁾); стор. 143: „Боже, дай мені не поіти, а бачивши зопсїнне праведнїти“ (пѳсля оригиналу: „дай менѣ, Боже, не пооватись ѳдъ злого, а черезъ зло стати лучшою“²⁾); ст. 145: „колиб мій панцир був не так затишен“ (мае бути: „але моя одѣжь есть мѳцнѣйша, т. е. лучша“³⁾); стор. 154: „ти судьбовий, як так вивернеш очі“ (мае бути: „ты небезпечный тогда, коли твои очи такъ бѣгають“⁴⁾); стор. 155: „То сповѣдайсь в твоім грїху від серця“ (повинно бути: „сповѣдай ся отверто своего грїху“); стор. 164: „чи ти скрутилась?“ (мае бути: „чи ты одурѣла?“); на ст. 167 авторъ употребляє выраженій Мавръ и Муринъ, мовбы то все одно було; ст. 171: „натуру вашої вини зъясуем“ (мае бути: „закимъ великѳсть вашей вини не буде означена“); ст. 178: „чи шваба чи вдача — се щасте війскове“ (мае бути: „чи гараздъ чи лихо — се щасте военне“⁵⁾); ст. 179: „завзяті до вдання“ (мае бути: „горді на свою вдачу, проворнѳсть“); стор. 189: „Справді, доволі булоб підношчикових ліків, щоб їх перелічити“ (мае бути: „и кельнерска математика зъ ними скоро далабъ собѣ раду“); стор. 189: „Эге, він ще вельми молод, а про те

¹⁾ and wit depends on dilatory time. ²⁾ not to pick bad from bad; but by bad mend. ³⁾ but my coat is better. ⁴⁾ for you aze fata! then, when your eyes roll so. ⁵⁾ Now good or bad, 'tis but chance of war.

хїба фунтїв на три не потягне стїлько, як и брат его Гектор“ (мае бути: „Справдѣ ѳнъ ще молодой и важить хїба безъ трехъ фунтѳвъ стѳлько, що его братъ Гекторъ“); ст. 201: „Ахил.. сповнивши слух свїй воздухомъ хвалебним, бундючиця своімъ взяттемъ великимъ“ (мае бути: „Ахилъ, котрого ухо повне вѣтренной олавы“ и т. д.¹⁾); ст. 203: „Таран, за ваготу та силу гуркотання, вони нат тихий розум прекладають“ (мае бути: „таранъ, за его великій замажь и силу удару, они надъ тихій розумъ прекладають“²⁾); стор. 217: „сонд премудрихъ“ (мае бути: „палица мудрця“³⁾); стор. 219: „А волю піццькували“ (мае бути: „пѳдбили“); ст. 220: „Чогож ви ганите тепер надбанне своїхъ премудрихъ задумів громадських, а робите нестатечнїшъ фортуни?“ (мае бути: „чого вы ганите, що самї выдумали, и чините, чога навѣтъ судьба не чинить?“⁴⁾); стор. 222: „Любий брате, шкода намъ мїрати добро и худо наслїдками великихъ справ громадських“ (мае бути: „мы не повиннї оцѣнювати добрѳсть кождого учинку⁵⁾ пѳсля того, який ѳнъ мае конецъ“⁶⁾); стор. 223: „Нї не одна ласота с такої красоти на думцї в мене“ (мае бути: „Менѣ не только роскоши на думцѣ, котрї приносятъ такъ велика краса“⁷⁾); ст. 262: „о, бачу, як мое взятте схилилось“ (мае бути: „моя слава клонить ся до упадку“⁸⁾); ст. 278: „лиха доля сурове зачеканне відмовляє, уста зъ устами розлучае грубо“ (повинно бути: „Лиха доля ѳдганяе люто вѳльну (свобѳдну) хвилїну и взбороняе жестоко устама зѳйти ся“); ст. 279: „О, обернимо в лад се пересерде!“ (мае бути: „закончїмъ по людски сю зваду“⁹⁾); ст. 282: „Не знаеш ти звичаю, бо плямуеш мою петицію хвалами панни“ (мае бути: „Гречине, ты нечестно поступаеш зѳ мною, коли не зважаеш на мою сердечну просьбу и величаеш дѣвчину“¹⁰⁾ и т. д., и т. д.

Якъ вѣдомо, вже самъ Шекспиръ грѣшить дуже часто, — а именно въ творахъ, котрыхъ предметъ взятый зѳ старины, — анахронизмами. Такъ говорятъ у него въ Троїлю и Крессидѣ Греки пѳдъ Троєю „аминь“, згадують про „чортѳвъ“ (н. пр. *хочбы и чортъ взявъ мене на роги*“), про „чернеци“ жалощѣ, покликають ся на Аристотеля, и тымъ подобнїи недорѣчности. Терзить называе Ахилъ „инженеромъ“ и каже до Аякса: „Закимъ прослѣбизуеш молитву безъ книжки“.

Але Кулѣшь перевысшивъ еще Шекспира и робить поганї анахронизмы тамъ, де ихъ навѣтъ въ оригиналѣ нема. Не говорю вже про те, що до Италіи, пѳдъ Троєю и до Ефезу (въ Комедїи помылокъ) напхавъ ѳнъ безъ потреби реминисценціи обмѣяной собою козачины и говорить про кошь военный, про бунчуки, про козакоѳвъ, гетманѳвъ, „о таманя“, про „наказныхъ“ и таке инше. Про се не згадуемо, бо належить оно до дозволенныхъ особенностей автора. Только и тутъ слѣдъ бы ему бути консеквентнымъ и рѣшити ся на одно стало слово, а не вѣчно мѣшати назвы одной и той самой рѣчи, въ противоположнѳсть до тексту. У него Венеціане титулюють ся разъ добродѣями, панами, то зновъ синьорами; грецкій королѣ пѳдъ Троєю зовуть ся то князями, то владиками, то царями, то гетьманами. Але суть и гѳршїи еще анахронизмы, якъ мы вже повыше згадували. Такъ н. пр. Терзить каже: „Покину сей дурный цехъ“, хочъ въ оригиналѣ говорить ся не о цеху, а о „шайцѣ

¹⁾ airy fame. ²⁾ for the great swing and rudeness of his poize. ³⁾ but modest doubt is call'd the beacon of the wise. ⁴⁾ the issue of your proper wisdoms. ⁵⁾ the justness of each act. ⁶⁾ that event doth form it. ⁷⁾ I propose not merely to myself the pleasures, such a beauty brings with it. ⁸⁾ my reputation is at stake. ⁹⁾ we must use expostulation kindly. ¹⁰⁾ to shame the zeal of my petition to you in praising her.

блзнів¹⁾; въ иншомъ мѣстци Троїлз зновъ каже: „коли мені мій вибір *ochortie*“, хочъ у Шекспира сказано: „коли розлюблю те, що я выбравъ“²⁾. У Кулѣша Терзятъ клене такъ: „Нехай его нападе *неапольска костойда*“, хочъ въ Шекспирѣ о Неаполю нема и мовы, а сказано по просту: „нехай его нападе *гостець*“³⁾. На томъ самомъ мѣсци переводить авторъ слово „*lazzars*“ (прокаженный, або бѣдняка) черезъ „*пранцюватий*“. Тожъ само велить онъ говорити въ Ефезѣ (въ Комедіи помылокъ) про „*карбованць*“ (ст. 345) и наводить фразу: „зашійте мене хоч у *юхту*“ (ст. 351), хочъ у Шекспира про сй рѣчи зовсѣмъ не говорить ся.

Кромѣ невѣрного бддана мыслей и анахронизмѣвъ спыткаемо въ перекладѣ п. Кулѣша велику сяду дивоглядныхъ зворотѣвъ, рѣдко уживаныхъ повѣтовщинъ, або слѣвъ кованыхъ, а навѣтъ чужихъ, котрѣ не тѣлько притемнюють мысль, але мѣсцями виглядають мовбы сатира на нашъ языкъ. До такихъ чудасій зачисляемо фразы якъ: „ось гукайте її оця“ (мѣсто: „закличте ея отця“); „прийшла нице понѣва“ (мѣсто: „отъ зновъ щось нового, або новина“ — here is more news); „ні твердження не мае він такого“ (мѣсто: „нѣ военной збруѣ не мае онъ такой“ — warlike brase); „вѣчного кгедря“ (мѣсто: „галабурдника, волокиту“); „я вже починаю під кров моім розсудком підклонятисъ“ (мѣсто: „моя кровь, ярѣсть, починае брати верхъ надъ беспечнѣйшими моими провѣдниками“ — my blood begins my safer guides to rule); „чатовики кошові“ (мѣсто: „сторожа безпеченства“ — guards of safety); „оччаюсь о моій фортуні“ (мѣсто: „бою ся о мое майно“ — I am desperate of); „щечивсь из Гектором у битві“ (мѣсто: „стрѣтивъ ся“); „а в Париса доволі колѣру“ (мѣсто: „Парисъ таки добре румяный“); „ввійшов Парис у пристань вожделину“ (мѣсто: „дожидану“ — he touch'd the ports desired).

Не менше чудакими выдають ся намъ формы, якъ „броня“ (брама), „хвир“ (хороба, а радше горячка — fever), „поческї“ (чесно), „дай собі втовкмачити“, „я и Кассіо дам пинфи“, „кучте їй“ (importune her), „обляги и обляганя“ (облога, осада), „підзѣри“ (пѣдозрѣне), „Кгрѣщина“ (Греція), „прияцтво“ (приятель), „лениво-праздні намети“, „клява“ (клятва), „дук“ (дука), „невгавность“ (вытревальдѣсть), „всступленне“ (радосне упоеве), „уліка“ (доказъ) и другї подобнї нещасливї неологизмы.

Але на всѣмъ томъ еще не конецъ. Остае ся намъ еще поважна громада варваризмѣвъ, значить чужихъ слѣвъ, котрыми старае ся п. Кулѣшь заплугавити нашъ языкъ. Особливше замиловане показуе онъ на томъ полп до языка польского, змоч и нѣмецкїхъ и другїхъ языки находятъ въ нѣмъ своего приклонника. Спншемъ тутъ що найлучшї ласощи сего рода: мій „ранкъ“, посѣльство, не сая мій, літери, пробѣгъ, до шчертку, у бухтя, (до заливу), ошугот, шляфмищу, фейверками, репутация, с почтом (прислугою), в тїм респектї (змыслѣ), созерцанне, „дура“ (дуже часто вм. дурна), „прокурувать“, „пїду оглядати верки“ (works, окопы, валы), „бдїнем щоденним“, „о проклатте брака“, „скоцирувати“, „терзаюсь“, „гонорове(!) щасте“, „послухати резону на се“, „дюжина“ (дванайцятка, тузинъ), „кгалянтный“, „тѣрзанне“ (the harm, шкода, зло), „реляці“, „врава“ (!= wrzawa), „чувство осязанья“, „спеці“, „алканне“, „женщина з ухватком мужчини“, „виреймость“ (!= uprzejmość), „не опасуйсь“ (бѣй ся), „натхненне“ (natchnienie), „бдію“, „цивильний“ (чемный).

Зъ подобнымъ автократичнымъ маловажаемымъ бддосить ся перекладчикъ и до граматикѣ нашей бесѣды. Отъ кѣлькѣ прикладѣвъ: чарї зам. чары, о милостивий дожу (ст. 26, а

на ст. 27: о до жѣ), бури зам. бурѣ, Емилю (5 пад. женского рода), до моеї целї зам. цѣли, чѣртї зам. чорты, у нашихъ дїдив зам. дѣдѣвъ, досїг зам. досягъ, мїз нами зам. мѣжъ нами и т. д. Ахиля называе п. Кулѣшь то Ахиломъ то зновъ Ахилѣсомъ (!) якъ ему наручнѣйше до утвореня стиха.

Такожъ и наголосъ часто коли не зовсѣмъ фалшивый, то бодай дуже пѣдозрѣлый и мы сомнѣваемось, чи давбы онъ оправдатисъ котрымъ небудь зъ нашихъ нарѣчїй, хочъ якъ они въ сѣй мѣрѣ часомъ розходять ся.

Пѣдъ сею рубрикою зробили мы собѣ такїхъ выписы: Троїлз и Троїю ст. 277, медѣсолodka 243, од фалши до фалшї, зерно 162 (без зерна 215), прихильный, въ хуртовинї 198 (од хуртовини 198), розкѣлотого, твое величче 229, послужила 198, воспїтали, довѣло ся 222, ганьбї 220, перевага subst., неприступна 248, другѣ 340, покї, голубу 210.

Приходятъ ся намъ сказати еще дещо про правописъ въ перекладѣ Шекспировыхъ творѣвъ. Якъ вѣдомо, послугуе ся п. Кулѣшь въ своихъ выданахъ зъ давна фонетичною правописею, котрѣй навѣтъ надано у насъ въ Галичинѣ неслухно имя „Кулѣшовки“. Кажемо неслухно, бо задля хамелеоновои змѣнчивости та по недостатку филологичного знаня у п. Кулѣша, „Кулѣшевои правописи“ властиво не було, нема и не може бути. Майже кожде выдане сего автора писане иншою правописею. Зразу задержавъ бувъ п. Кулѣшь букву ѣ, бдтакъ выкинувъ еѣ на кѣнци слѣвъ, а зачавъ уживати въ серединѣ, пишучи н. пр. мѣякий, племя. Теперь ѣ у него нема зовсѣмъ. Такъ само писавъ п. Кулѣшь бувало лат. g, теперъ пише натѣсть иг; писавъ сѣ и зѣ, теперъ пише передъ шинячими ш и иде въ ассиляціи звукѣвъ мѣсцями якъ можна найдальше, въ иншихъ же случаяхъ не уподобляе звукѣвъ зовсѣмъ. Колисъ писавъ онъ мягке е, теперъ пише еще вивадѣ „отаманне“, але рѣвночасно пише: дае, мае, гадае. Однимъ словомъ, якъ нѣколи не було на свѣтѣ „кулѣшовки“, такъ нема ея и нынѣ, бо кулѣшовкою можнабы назвати хїба кожду беззмыслу, неодностайну, запутану правописъ. П. Кулѣшь не вынайшовъ и не запровадивъ фонетичной правописи („фонетика“ истновала на Руси зъ давна, а навѣтъ въ Галичинѣ далеко разумнѣйше перевѣвъ еѣ нашъ Маркіянъ Шашкевичъ); противно, п. Кулѣшь пошкодивъ їй, бо звѣвъ еѣ зовсѣмъ ad absurdum. Якъ кождый языкословъ мусить бддоситисъ симпатично до принципу, на котромъ полагають правописи майже всѣхъ цивилизованныхъ народѣвъ (зъ выемкою консервативныхъ Англичанъ и по части Французѣвъ), такъ въ имени здорового розвою нашої письменности мусимо протестувати противъ недорѣчныхъ вѣчныхъ пробъ п. Кулѣша на правописнѣмъ поли. Чи можна-жъ назвати се льюичною правописею, если авторъ пише десять разъ Брабанцію а на стор. 26 Брабанція, теорию; або если пише Дромио, а на иншомъ мѣстци Луція, Венеці; разъ навѣтъ находимо Флоренця !! мѣсто Флоренция (передъ десятима роками бувбы авторъ написавъ Хлоренця). Що за змыслъ мае н. пр. задержане буквы ѣ, скоро выкинено стѣлько иншихъ знакѣвъ зъ церковной азбуки? Такъ стрѣчаемо теперъ въ Шекспирѣ Фертятъ, аениський и т. д. Пытаемо ся такожъ, що се за разумъ, писати великї початковї буквы въ словахъ якъ: виймають Мечї, с Факелями и Зброєю и т. д.?

Такъ якъ нашъ читателѣ вже зъ цитатѣвъ та зѣ сказаного мають яке-таке понятє о правописныхъ недорѣчностяхъ п. Панталеймона, обмежимо ся тутъ на зазначене найбільше вивадаючихъ въ очи чудакѣвъ. И такъ читаемо въ перекладѣ Шекспировыхъ творѣвъ: панюшиця, своихъ, скалнчено, вождїмо, вїцїцї (бдси), череш чужий голос, олов

¹⁾ faction of fools. ²⁾ distaste, what I elected. ³⁾ bone-ache.

истени 249, опцрта 256, **воссатте** (возсядте, сїдайте) 332, калїндарь 344, у яццї (ятцѣ) 362, скажу опасбу 336, и т. д.

Справдѣ и намъ хїба лишъ таке спасїбу приходїть ся сказати и. Кулѣшеви, якъ за все҃ его львѣвскїй выдана, такъ и за бѣдного его Шекспїра. Причину абсолютной неудачности перекладу добавучемо не толькѣ въ зарозумѣломъ поспѣху и поверховности працѣ, але и въ упадку умствєнныхъ силъ автора. „Бувъ конь та зѣздивъ ся“. На жадєнь однакъ способъ не можемо бачити хїбного перекладу въ неспособности нашего рѣдного языка до такихъ працъ. Не одно вже у насъ наукове дѣло переведено на рускїй языкъ, а найновѣйшими часами доказавъ перекладчикъ Фавста, що языкъ нашъ годїть ся и до найтруднѣйшихъ перекладѣвъ. Жаль толькѣ, що и и. Франко при такъ поважнѣй праці не повздержавъ ся ѡдъ дїалектичныхъ примѣшокъ...

СОЦИНІЯНЕ НА РУСИ.

VII.

Перша четвертина XVII. вѣка була порою наибѣльшого розцвѣту социнїянской секты такъ на Волиню, якъ и въ цѣлѣй Польщи. Въ сю пору повстають на Волиню численнї общины, заложено много шкѣлъ, въ котрыхъ учили знаменитї мужѣ. Секта находить горячихъ прихильникѣвъ мѣжь знатныки и могучими фамиліями. Перше мѣстце мѣжь тими патронами займає дворянська фамилія Чапличѣвъ-Шпановскихъ. Сынъ звѣстного вже намъ Кадїана Чаплича, Теодоръ, земскїй судїя луцкїй, бувъ православнымъ, але вже его старшї сыны, Мартїянъ и Юрїй, являють ся дуже ревными послѣдниками социнїянской секты. Оба они мали велике довѣрїе у своихъ обновѣрцѣвъ, чого найлучшимъ доказомъ те, що выслано обѣхъ Чапличѣвъ яко одиоручникѣвъ на реформаторскїй зѣздъ до мѣста Червця 1612 року. На зѣздѣ мали Чапличѣ зъ другими высланныками социнїянъ довести до згоды розъєднанныхъ реформаторѣвъ.

Чапличѣ одержали по отци великї маєтки на Волиню и не залишили обертати ихъ въ хосєнь своихъ обновѣрцѣвъ. Особєнно молодшїй, Юрїй, ѡдзначаєть ся цѣле свое҃ жите незвычайною енергією въ дѣланю. Онъ основаєть въ своѣй резиденціи, въ Киселинѣ, социнїянскую общину, побудоваєть камѣнну молитовню и завѣєть школу. Однимъ изъ першихъ пасторѣвъ Киселинской общины бувъ Малоруинъ Матвѣй Твердохлѣбъ; онъ занимаєть се мѣстце около 30 лѣтъ. Вскорѣ потѣмъ, именно 1614 року, основаєть Чапличъ въ Киселинѣ выше наукове социнїянское заведење, котрого першимъ ректоромъ бувъ черезъ довшїй часъ волинскїй дворянинъ Евстафїй Кисѣль. Се бувъ ученый чоловікъ, знаєть многї языки, и занимаєть ся такожъ литературными трудами. Онъ перевѣєть на греческїй языкъ звѣстну Томи Кемпїйского книгу „*О наслѣдованю Христа*“ и напечатавъ своѣй трудъ въ Франкфуртѣ надъ Одрою 1626 року, а вскорѣ по выхѣдѣ книги Мелетїя Смотрицкого „*Апологиї*“, где авторъ закидає православнымъ нахиль до еретикѣвъ, написавъ Евстафїй подѣ псевдонимомъ Гелясія „*Антипология*“ и присвятивъ еѣ Петру Могилѣ. Сей фактъ найлучше свѣдчить о зносинахъ православныхъ зъ социнїянами.

Братъ Юрїя, Мартїянъ Чапличъ, основаєть въ тѣмъ-же часѣ социнїянскую общину въ своѣмъ маєтку Берєсцѣ, недалеко Киселина, и устроивъ тамъ школу. И въ Галичанахъ, въ добрахъ Чапличѣвъ, истновала социнїянская община, а такожъ въ Иваничахъ; патрономъ послѣдней общины бувъ владимїрскїй судїя, Гаврїилъ Иваничкїй.

Другїй центральный пунктъ социнїянства на Волиню

бувъ въ Гощи. Властитель того мѣсточка, Гаврїилъ Гоцкїй, и его братъ Романъ були православными, але, по дѣбно Острожекому, поѣдомагали социнїянамъ, особливожь Романъ, староста владимїрскїй, котрого социнїянскїй писателѣ вписали мѣжь тайныхъ послѣдникѣвъ своєи секты. Въ Гощи, зъ самого початку XVII столѣтя, крѣпко утвердились социнїяне и завели тутъ свои школы, дотрєвавшї до 1639 року. Недалєко Гощи, въ селѣ Бабинѣ, живъ панъ Бабинскїй, перейшовшїй зъ православїя на социнїянство; онъ перемѣнивъ старинну православну бабинскую церковь на молитовню для своихъ обновѣрцѣвъ. Такожъ недалеко ѡдъ Гощи були маєтки якогось и. Ягодиньского, на котрого подано въ 1639 роцѣ жалобу, що онъ для чарѣвъ казавъ зрубати крестъ, що стояєть на выгонѣ Гощи.

Въ острожскѣмъ повѣтѣ волинской губернии находивъ ся и третїй центръ социнїянскїй, именно мѣсточко Ляхѣвцѣ. Тутъ еще въ другѣй половинѣ XVI столѣтя утвердились протестанты, якими були и владѣльцѣ мѣсточка, паны Сенюты, представителѣ старинной полуднево-русской фамиліи, володѣвшой великими маєтками въ повѣтахъ луцкѣмъ и кременецкѣмъ. Одинъ зъ нихъ, Павло Христофоръ Сенюта, приняєть католицизмъ, выгнаєть протестантѣвъ и начавъ въ 1612 роцѣ строити костелъ. Одиравившись потѣмъ на богомоле въ Римъ, вернувъ ся Сенюта ревнымъ социнїяномъ, основаєть въ Ляхѣвцяхъ социнїянскую общину, приняєть для неѣ пастора и бувъ до кѣнца жита щирымъ покровителемъ секты. Такимъ-же щирымъ оцѣкуномъ социнїянъ бувъ и братъ его, Петро Сенюта, богатый дѣдичъ на Волиню. Недалєко ѡдъ Ляховець находить ся село Тихомль, котрымъ володѣєть тогда своякъ Павла, Авраамъ Сенюта, такожъ социнїянинъ. Тутъ на горѣ, за окопомъ, задержалась до нынѣ чотырокутна башня чи каулиця, прозвана народомъ арїянською; она служила колись молитовнею для тамошней социнїянской общины*).

Бувъ на Волиню еще одинъ социнїянскїй пунктъ — а то мѣсточко Берєстєчко въ дубєнскѣмъ повѣтѣ. Оно належало до родины полуднево-русскихъ князѣвъ Проньскихъ. Тамъ була такожъ социнїянская община, а вѣдай и школа.

Люблинъ вже зъ першой половины XVI вѣка бувъ однимъ зъ головнѣйшихъ центрѣвъ социнїянства: тутъ була богата и хорошо зъорганизована община, що посѣдала своѣй храмъ, школу и типографїю; тутъ социнїяне устроювали часто свои синоды або зборы; тутъ жили найученѣйшї вѣроучителѣ секты и талантливѣйшї проповѣдники; тутъ то и ѡдбувались диспуты мѣжь социнїянскими и єзуитскими богословами, часто при членахъ трибунала и многочисленного дворянства, що приѣзджало зъ рѣжныхъ сторонъ на трибунальскїй суды. Кромѣ самого Люблина, цѣла его околиця заселена була шляхтою социнїянской секты; то само можна оказати и о холмскѣй земли.

Социнїянская секта мала послѣдникѣвъ не лишъ межѣ дворянствомъ, але и мѣжь мѣщанами значнѣйшихъ мѣстъ на Волиню. По деякимъ фактамъ можна судити, що мѣщане Киселина все҃ були социнїянами, а мѣщане Гощи и Рафа-

* Вѣ окрєстности Ляховець стрѣчаєть ся множество ѡддѣльно розкинутыхъ могилъ. Народъ говоритъ, що „то все лежать Сенюты“. Бєзъ археологическихъ розкопокъ годѣ шо напевно сказати, хочъ справдѣ социнїяне мали звычай хоронити помершихъ на пустыхъ горбахъ и сыпати надъ ними могилы, або ставити камѣннї башнї. Тадеѣ Чацкїй, польскїй археологъ, розкопавъ въ окрєстности Пиньчова кѣлька социнїянскихъ могилъ и у каждого похѣбника найшовъ въ рукахъ металеву табличку зъ надписєю: „scio, cui credidi“, а при боцѣ єляшку, въ котру була вложена коротка житєпись похѣбника